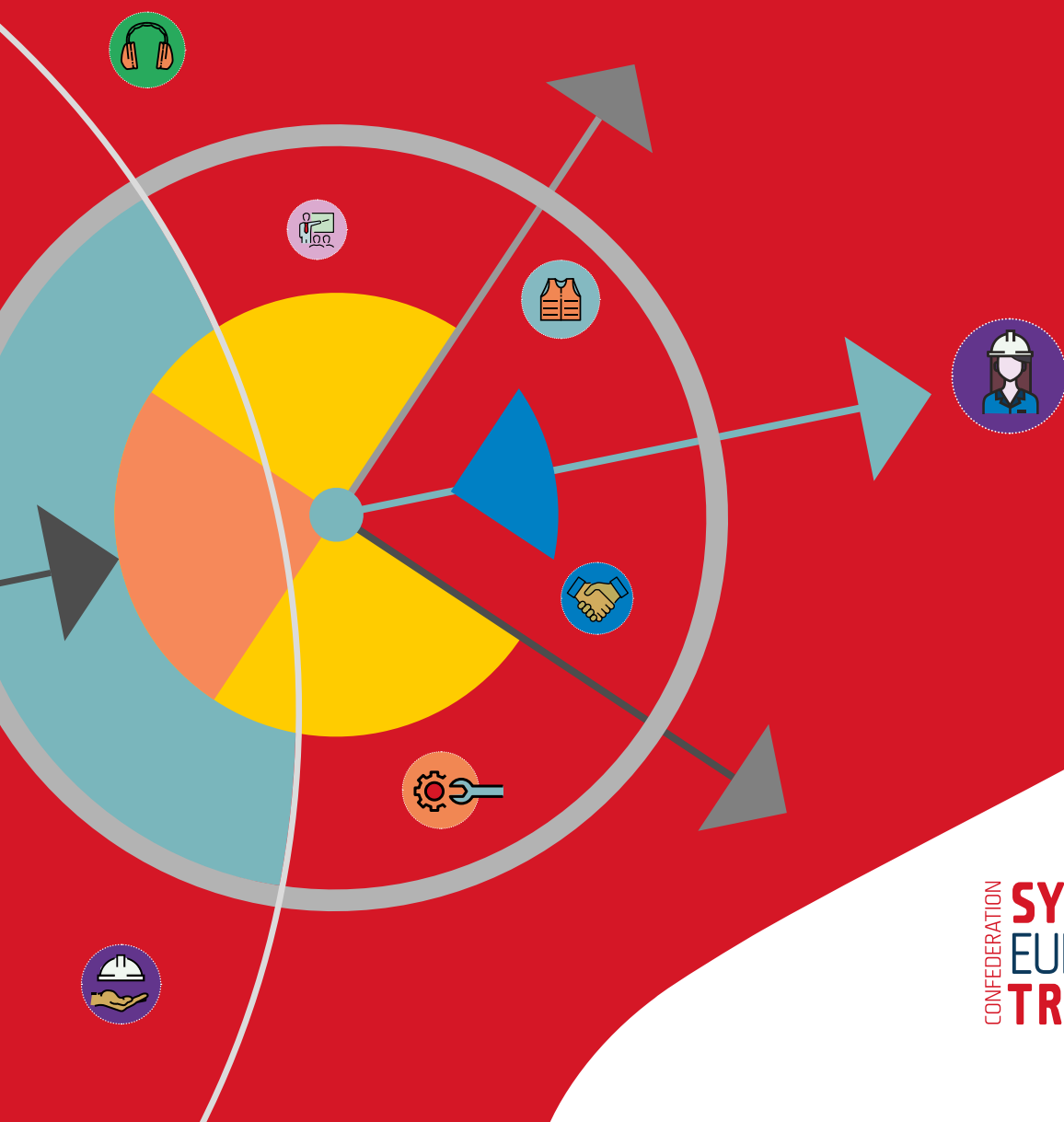

Standarder på arbetsplatsen:

Vad de är och varför du
behöver känna till dem

Utgivare

Europeiska fackliga samorganisationen (EFS) stalar med en enda röst för att europeiska arbetstagare ska få mer att säga till om i EU:s beslutsfattande. EFS representerar miljontals medlemmar från 94 fackliga organisationer i 42 europeiska länder, plus 10 europeiska fackliga federationer. EFS strävar efter att se till att EU inte bara är en inre marknad för varor och tjänster, utan också ett socialt Europa, där förbättrad välfärd för arbetstagare och deras familjer är en lika viktig prioritering.

EFS standardiseringsprojekt (EFS STAND) syftar till att säkerställa, upprätthålla och förstärka facklig representation och effektivt deltagande i utvecklingen av standarder. Det är ett uttryck för EFS långvariga krav på att standarder ska säkerställa högsta kvalitet på arbetsvillkoren, inklusive bland annat en hög nivå av hälsa och säkerhet på arbetsplatsen. Dessutom insisterar EFS på arbetsmarknadsparternas självständighet, som standarder inte bör inkräkta på.

Författaren

EFS:s standardiseringsprojekt vill tacka Tamara Gausi för utarbetandet av denna handbok.

Vi vill också tacka Ornella Cilona, Rolf Jaeger och Ulf Jarnefjord för deras expertstöd under hela utarbetandeprocessen. Denna handbok har granskats och dess publicering har bekräftats av sekretariatet för EFS standardiseringsprojekt.

Ansvarsfriskrivning

Den information som följer har sammanställts med största omsorg. Fel kan dock förekomma. Utgivaren (EFS) kan inte hållas ansvarig för eventuella fel, tryckfel eller utelämnanden. Alla rättigheter, inklusive rätten till omtryck och fotomekanisk reproduktion, förbehålls. Om du citerar ur denna publikation krävs förhandsgodkännande från EFS:s sekretariat; om och när detta beviljas, vänligen ange exakta uppgifter om utgivaren, titeln och versionen av publikationen, och skicka en kopia till utgivaren.

Med ekonomiskt stöd från Europeiska kommissionen och EFTA

Standarder på arbetsplatsen:

Vad de är och varför du behöver känna till dem

**EN ENKEL HANDBOK OM VAD STANDARDER ÄR,
VARFÖR DE FINNS, HUR DE PÅVERKAR MÄNNISKORS
ARBETSLIV OCH HUR FACKFÖRBUND KAN ANVÄNDA
STANDARDER FÖR ATT FÖRBÄTTRA ARBETSLIVET**

Förord

Av Claes-Mikael Ståhl
Biträdande generalsekreterare,
Europeiska fackliga samorganisationen

Standardisering låter i bästa fall tekniskt och i värsta fall förvirrande. Men när du skrapar på ytan och fokuserar på det väsentliga ser du rakt igenom dess komplexitet: den definierar hur verktyg utformas och produkter tillverkas, samt hur processer hanteras och metoder tillämpas.

Som du kommer att lära dig av den här handboken genomsyrar standarder arbetslivet. Tänk på personlig skyddsutrustning för brandmän, frisörer eller byggnadsarbetare (oavsett om det är hjälmar, handskar eller skor), eller säkerhetsfunktioner för högriskmaskiner och stegar som används inom olika sektorer. Detta är bara några av de exempel som visar på standardernas inverkan på arbetstagarnas villkor och liv, inklusive deras hälsa och säkerhet.

Historiskt sett har standarder inte varit i fokus för fackliga aktiviteter. Men deras växande betydelse på arbetsplatsen kräver ökad granskning och engagemang. Fackföreningarna spelar en avgörande roll i detta avseende. I slutet av den här handboken påminns vi om att "precis som det inte finns någon universallösning för standarderna finns det ingen gräns för hur fackligt aktiva kan engagera sig". Hur vi som fackförbund engagerar oss i standarderna kan skilja sig åt mellan olika länder och sektorer - men det bör inte vårt engagemang göra.

Vårt engagemang bör sträcka sig längre än till deltagande i redaktionskommittéer och omfatta ett ytterligare, mycket viktigt steg för arbetstagarna: genomförandet av standarder på arbetsplatsen. Denna handbok, som kommer vid en viktig tidpunkt för EFS standardiseringsprojekt - dess 10-årsjubileum - förklarar varför detta bör vara fallet. Standarder och deras inverkan på arbetstagare är här för att stanna; vi som rörelse bör engagera oss inte bara i utarbetandet, utan även i genomförandet av standarder. Detta är avgörande för att säkerställa att våra krav uppfylls; standarder måste säkerställa högsta möjliga kvalitet på arbetsvillkoren och positiva resultat för arbetstagarna.

Innehållsförteckning

7

DEL ETT

En introduktion till standarder

1. Vad är standarder? **7**
2. Standarder i Europa: en kort historik över en komplex idé **9**
3. Det europeiska standardiseringssystemet **11**
4. Hur utvecklas standarder? **16**

18

DEL TVÅ

Standardernas inverkan på arbetstagarna Ytterligare resurser

5. Hur påverkar standarder arbetstagarna och varför är standarder en facklig fråga? **18**
6. EN ISO 45001: en varnande berättelse **19**
7. Fackligt engagemang i standarder - från utveckling till implementering **21**
 - 7a. Fackföreningar och utveckling av standarder **21**
 - 7b. Fackföreningar och tillämpningen av standarder **22**
8. Utmaningar för fackligt engagemang i standardisering **24**
9. Vad kan göras för att stärka fackföreningarnas deltagande i standardiseringsarbetet? **26**
10. Slutsats **27**

28

Ytterligare resurser

Förteckning över förkortningar

ANEC	Europeiska konsumenters röst i standardiseringsfrågor
CE marking	Conformité Européene eller europeisk överensstämmelse
CEN	Comité Européen de Normalisation eller Europeiska standardiseringskommittén
CENELEC	Europeiska kommittén för elektroteknisk standardisering
EC	Europeiska kommissionen
ECOS	Miljökoalition för standarder
EFTA	Europeiska frihandelssammanslutningen
EN	Europeisk standard
ESO	Europeiska standardiseringsorganisationen
ESS	Europeiska standardiseringssystemet
ETSI	Europeiska institutet för telekommunikationsstandarder
ETUC	Europeiska fackliga samorganisationen
ETUI	Europeiska fackföreningsinstitutet
hEN	Harmoniserad standard
HRM	Human resource management
IEC	Internationella elektrotekniska kommissionen
ILO	Internationella arbetsorganisationen
ISO	Internationella standardiseringsorganisationen
ITUC	Internationella fackliga samorganisationen
NC	Nationella kommittén
NSB	Nationellt standardiseringsorgan
OJEU	Europeiska unionens officiella tidning
OSH	Säkerhet och hälsa på arbetsplatsen
PPE	Personlig skyddsutrustning
TC	Tekniska kommittéer
TBT	Tekniska handelshinder
WTO	Världshandelsorganisationen

DEL ETT

En introduktion till standarder

1. Vad är standarder?

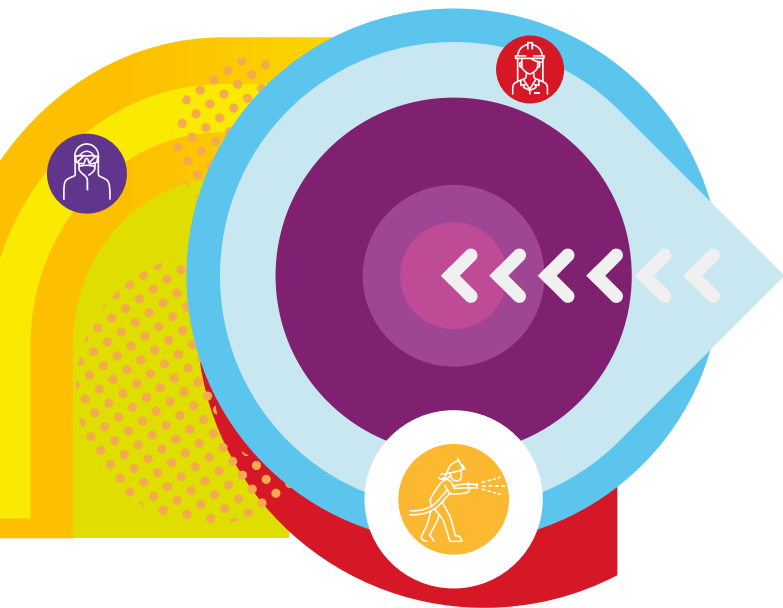
Bränslet i din bil, maten på din tallrik, leksakerna som dina barn leker med, till och med papperet eller den elektroniska enheten som du läser detta på: de har alla formats av standarder. Även om du kanske inte känner till termen så är du definitivt bekant med deras inverkan. Enkelt uttryckt innebär standarder - och i synnerhet tekniska standarder - regler, vägledning eller specifikationer för hur produkter tillverkas och tjänster utförs, oavsett vem som tillverkar produkten eller tillhandahåller tjänsten. De utformades först i 1800-talets England som ett sätt att vägleda maskintekniska processer under den industriella revolutionen och har alltid varit ett verktyg som främst används av industrin för industrin, oavsett om det handlar om att säkerställa interoperabilitet, kompatibilitet, säkerhet eller att möjliggöra frihandel.

Idag finns det tiotusentals standarder (inklusive över 35 000 internationella standarder¹) som används över hela världen och som täcker de metaforiska, och ibland

faktiska, skruvarna och muttrarna i vår moderna värld. I Europa möjliggör standarder den inre marknaden; globalt är de oljan som smörjer frihandelns hjul och bidrar till att undanröja tekniska handelshinder (TBT), i enlighet med Världshandelsorganisationens (WTO) banbrytande TBT-avtal² (mer om detta i kapitel två). De allra flesta standarder innehåller tekniska specifikationer som garanterar en minimistandard för säkerhet och/eller kvalitet för en produkt. Dessa standarder är positiva och bidrar till en säker arbetsmiljö. Men i takt med att den globala ekonomin har gått från att domineras av tillverkning till att fokusera på tjänster har omfattningen av vad standarderna täcker utökats. I dag har vi inte bara tekniska standarder som omfattar mekaniska processer, utan standarderna omfattar i allt högre grad många av de andra områden som är centrala för det fackliga arbetet, t.ex. hälsa och säkerhet, personalförvaltning, integritet på arbetsplatsen, artificiell intelligens, sociala frågor och miljöfrågor samt utbildning.

¹ 1 november 2024 har International Organization for Standardization (ISO) publicerat 25 638 standarder, International Electrotechnical Commission (IEC) har publicerat 7475 standarder och International Telecommunications Union (ITU) har över 4 000 rekommendationer, som deras standarder kallas, i kraft: <https://www.iso.org/about>; <https://www.iec.ch/what-we-do/facts-figures>; <https://www.itu.int/en/ITU-T/publications/Pages/default.aspx>.

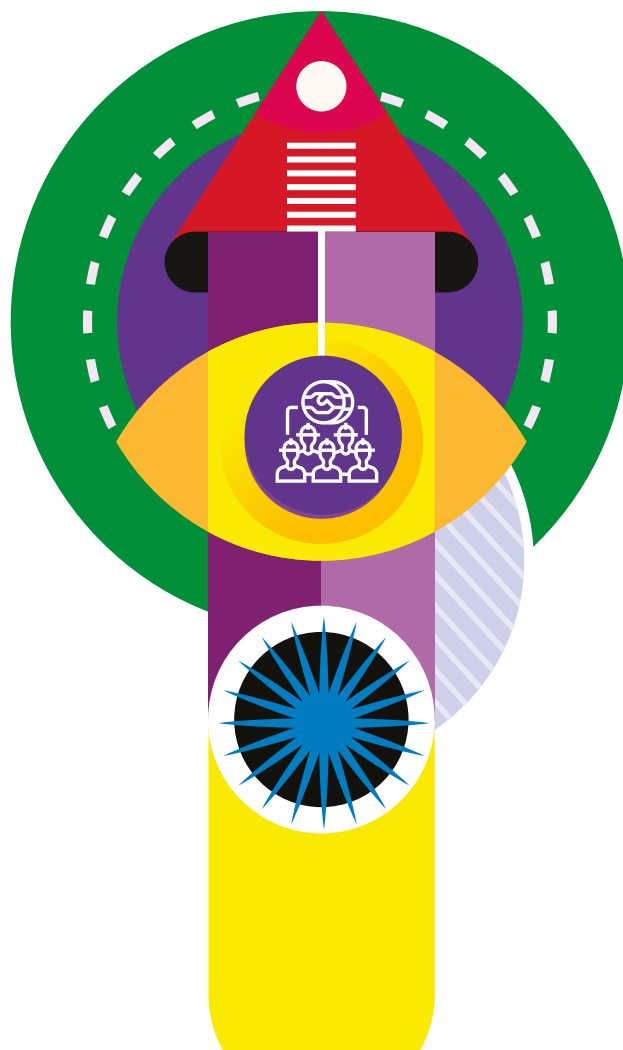
² <https://tbtcodes.iso.org/home.html>

Även om denna expansion kan tyckas lovvärd - och i vissa fall är den det - är standardiseringssystemets process för fastställande av standarder med flera intressenter ofta ogenomskinlig och exkluderande, med - i motsats till den sociala dialogen - begränsat inflytande för fackföreningar. Standarder utvecklas privat av standardiseringsorganisationer, av vilka många säljer sina standarder för att generera inkomster. Certifieringen och granskningen av standarder är också oftast vinstdrivande. Det förekommer inga trepartssamtal när standarder tas fram, och i de flesta fall skrivs och publiceras standarder utan att arbetstagarrepresentanter, miljöorganisationer eller andra sociala aktörer får komma till tals, trots att många standarder har en enorm inverkan på vårt sätt att arbeta, den miljö vi lever i och de produkter vi konsumerar.

I teorin är arbetsgivarna inte juridiskt bundna att följa en viss standard, men i verkligheten finns det tvingande skäl, och ibland juridiska överväganden, som kräver att de gör det. På Europe hjälper vissa standarder (se kapitel tre) företag att följa EU:s lagstiftning. Om det t.ex. anges i ett avtal eller i ett märknings- eller etiketteringssystem att en produkt eller tjänst måste uppfylla en eller flera standarder, måste arbetsgivaren följa denna eller dessa standarder. Standarder används också ofta som tekniska specifikationer

vid offentlig upphandling, så att den som vill lämna ett anbud måste uppfylla vissa standarder för att kunna konkurrera om ett kontrakt. Den exponentiella marknadstillväxten för standarder - delvis på grund av att de inte är rättsligt bindande, vilket innebär att de är lättare att anpassa till marknadens och teknikens utveckling - leder dessutom till att de inkräktar på de rättsliga garantier som traditionellt tillhandahålls genom nationell lagstiftning, EU-lagstiftning och Internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner. Samtidigt som fackföreningarna erkänner standardernas betydelse för att främja den europeiska konkurrenskraften på de globala marknaderna och i många fall påverka arbetsvillkoren, har fackföreningarna också en nyckelroll när det gäller att definiera vilka standarder som ska utvecklas, inom vilka områden standarderna får verka och hur de ska genomföras för att säkerställa att arbetstagarnas rättigheter och den nuvarande modellen för social dialog inte offras på profitens altare. Det är av denna anledning som Europeiska fackliga samorganisationen (EFS) har varit aktivt involverad i standardiseringsprocesser och aktiviteter sedan 2015, och driver på för att få fler fackligt aktiva att engagera sig i detta arbetsområde.

2. Standarder i Europa: en kort historik över en komplex idé

Standarder har funnits i årtusenden - tänk på användningen av enhetliga mått när forntida imperier handlade med varandra - men det första formella försöket att kodifiera tillverkningsstandarder föddes i det som då var "världens verkstad", i Storbritannien. I början av den industriella revolutionen, år

1800,

gjorde Henry Maudslays uppfinning av en metallsvarv för att skära metall det möjligt att tillverka standardiserade skruvgängor, vilket ledde till att det blev möjligt att byta ut delar, och detta underlättade så småningom uppkomsten av massproduktion. Under loppet av 1800-talet utvecklades standardiseringen från att ha skett på företagsnivå till att först omfatta yrkesorganisationer (ursprungligen för ingenjörer), sedan privata standardiseringsorganisationer och i början av 1900-talet nationella standardiseringsorgan (National Standardisation Bodies, NSB).

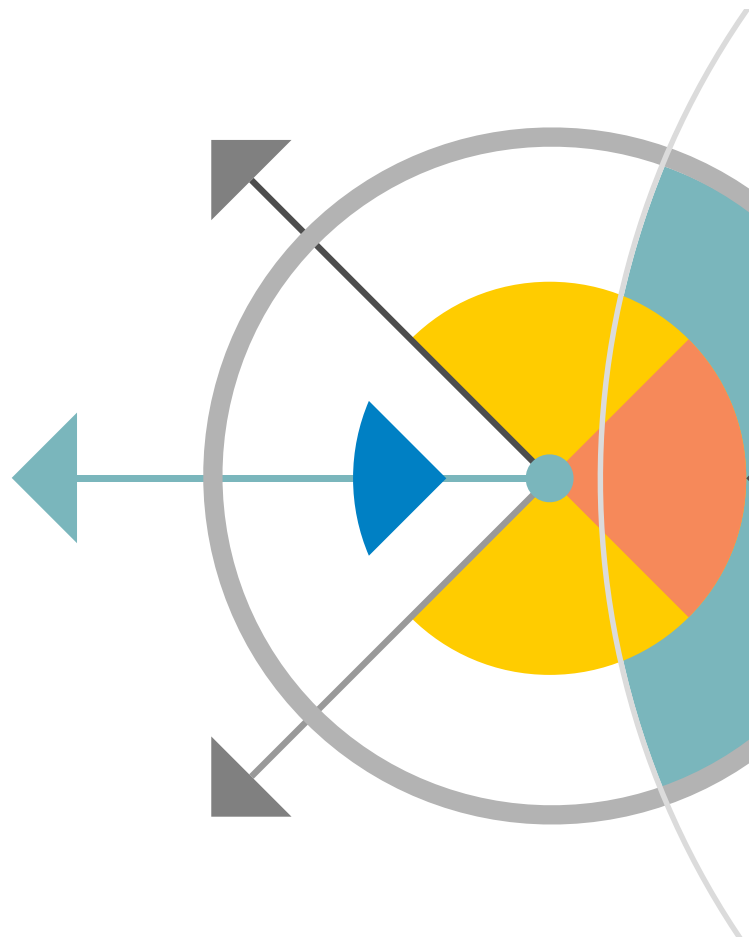
Ur ett europeiskt perspektiv lade inrättandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen (EKSG)

1951,

som uppstod ur askan efter andra världskriget, grunden till att för första gången integrera Europas kol- och stålindustrier i en gemensam marknad för att stödja ekonomisk expansion och förbättra levnads- och arbetsvillkor. Kriget hade ödelagt Europas ekonomi och även om EKSG-avtalet till en början bara undertecknades av Belgien, Tyskland, Frankrike, Italien, Luxemburg och Nederländerna, kom det att forma efterkrigstidens Europa genom att skapa ett gemensamt politiskt och ekonomiskt ramverk för att säkerställa fred och välbefinnande på kontinenten. Detta mål stärktes ytterligare genom Romfördraget

1957,

som gav upphov till Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG), som undertecknades av de "ursprungliga sex" medlemsländerna. Detta ledde till inbjudningar att lämna förslag om att skapa en

gemensam marknad för varor, arbetskraft, tjänster och kapital.

Även om formella organ för att garantera arbetstagarnas hälsa och säkerhet inrättades så tidigt som 1951, då Montánkommittén för gruv- och stålarbetare bildades inom hela EKSG-området, var det Romavtalet som gav den rättsliga ramen för att garantera minimistandarder för arbetstagarnas hälsa och säkerhet genom rättsligt bindande regler, så kallade direktiv. Under de följande åren antogs direktiv på områden som traktorer och jordbruksmaskiner, skydd mot skadliga kemikalier och mot allvarliga industriolyckor, för att bara nämna några områden. De europeiska arbetstagarnas hälsa och säkerhet stärktes ytterligare genom inrättandet av trepartskommittén i Luxemburg

1974,

som skapades för att stödja Europeiska gemenskapernas kommission (som den hette då) i förberedelserna och genomförandet av aktiviteter inom området hälsa och säkerhet på arbetsplatsen, samt för att möjliggöra samarbete mellan medlemsländer, fackföreningar och arbetsgivarorganisationer.

Men det är skapandet av den "nya metoden" under Jacques Delors tid som ordförande för Europeiska kommissionen mellan

1985-1995

som är av störst betydelse när man diskuterar utvecklingen av standarder i Europa. Tidigare gällde de europeiska direktiven om produktstandarder enskilda produkter och beskrev allting i detalj, ner till minsta skruv. Men detta var ineffektivt och som svar på oron för ekonomisk konkurrens från USA och Japan lade Delors-kommissionen fram förslag på hur man skulle kunna lansera en dynamisk, gemensam europeisk marknad till 1992. Den fria rörligheten för varor (liksom för tjänster, kapital och människor) utgjorde grunden för detta mål och i "Rådets resolution av den 7 maj 1985 om en ny strategi för teknisk harmonisering och standarder"³ ritades färdplanen upp för hur man skulle nå dit - genom att undanröja de tekniska handelshindren och samtidigt säkerställa höga standarder för hälsa, säkerhet, miljö och konsumentskydd. Enligt denna "nya strategi" fick EU-kommissionen i uppdrag att genom direktiv skapa det rättsliga ramverket för att fastställa de "väsentliga krav" som en viss produktkategori (t.ex. leksaker, maskiner eller medicintekniska produkter) måste uppfylla för att

få säljas på den inre marknaden. Samtidigt skulle de europeiska standardiseringsorganen (ESO), på uppdrag av kommissionen, få i uppgift att utarbeta och offentliggöra detaljerade tekniska specifikationer i form av "harmoniserade europeiska standarder" (mer om detta i kapitel tre), som skulle säkerställa att kraven i direktiven uppfylldes. Även om standarderna skulle förbli frivilliga, och varor fortfarande skulle kunna uppfylla de väsentliga kraven i direktiven på annat sätt, skulle överensstämmelse med en specifik standard ses som en garanti för överensstämmelse med de väsentliga kraven i något av de nämnda direktiven.

Denna "nya strategi" formaliserades i och med antagandet av Europeiska enhetsakten

1987,

som stärkte arbetsmarknadsparternas roll genom att skapa en rättslig grund för den sociala dialogen. I 1989 års gemenskapsstadga om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter⁴ beskrivs en rad grundläggande rättigheter inom områden som bland annat fri rörlighet, föreningsfrihet och kollektivförhandlingar, hälsa och säkerhet samt rättvisa löner. Även om den konservativa regeringen i Storbritannien förhindrade att stadgan blev rättsligt bindande, fastställde den de viktigaste principerna som den nuvarande europeiska arbetsrätten bygger på. Stadgan har också påverkat utvecklingen av den europeiska sociala modellen, som innebär att ekonomisk utveckling inte kan skiljas från sociala framsteg. I februari

1992,

förenade Maastrichtfördraget tre olika europeiska gemenskaper - Europeiska atomenergigemenskapen, EKSG och Europeiska ekonomiska gemenskapen - till ett enda organ, som hädanefter kallas Europeiska unionen.

Standardiseringen har spelat en viktig roll för skapandet av EU:s inre marknad och för att stödja Europas starka ställning i den globala ekonomin. Antagandet av den nya lagstiftningsramen⁵

³ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9f7c3a42-449e-4ccc-9a29-5a544003b338/language-en>

⁴ <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/community-charter-of-fundamental-social-rights-of-workers.html>

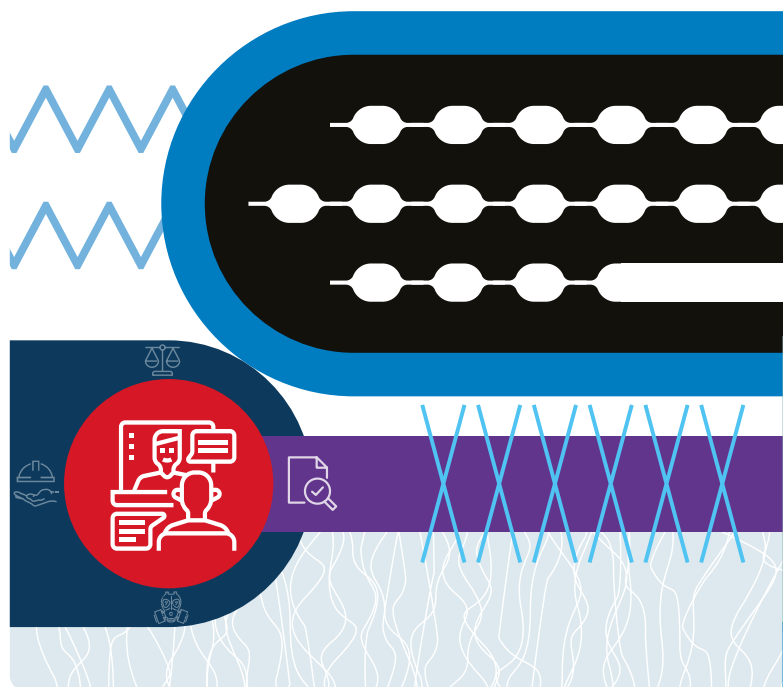
⁵ https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/goods/new-legislative-framework_en

2008

gav dessutom en allmän uppsättning regler och principer för att göra lagstiftningen om den inre marknaden för varor tydligare, mer konsekvent och mer effektiv. Men samtidigt som EU strävar efter att öka sin konkurrenskraft är standarder i Europa centrala för EU:s vision om kontinentens framtid. Oavsett om det handlar om en rättvis omställning, den digitala omställningen eller ökad produktivitet, är det tekniska standarder som förankrar detaljerna i "hur" denna viktiga utveckling kan uppnås. I februari

2022,

presenterade EU-kommissionen sin EU-strategi för standardisering⁶ som innehåller fem åtgärds punkter för att möjliggöra "fastställande av globala standarder till stöd för en motståndskraftig, grön och digital inre marknad i EU ". Enligt strategin ska man fokusera på att förutse standardiseringsbehov inom strategiska områden, förbättra det nuvarande europeiska standardiseringssystemet (ESS) genom att föreslå en ändring av EU-förordning 1025/2012 (mer om detta i kapitel 3), stärka EU:s ledarskap inom globala standarder, främja innovation och möjliggöra för nästa generation av standardiseringsexperter. Det återspeglar många av de punkter som anges i en nyligen publicerad banbrytande rapport om framtiden för EU:s konkurrenskraft⁷, där man erbjuder en färdplan för hur man ska få fart på den ekonomiska tillväxten och öka produktiviteten i EU i ett försök att upprätthålla den europeiska sociala modellen. Oavsett om det handlar om att utveckla och främja standarder inom nyckelområden som cybersäkerhet och artificiell intelligens eller vätgas och elektriska batterier, som den dåvarande EU-kommissionären för den inre marknaden, Thierry Breton, konstaterade i samband med lanseringen av EU:s standardiseringsstrategi⁸: "Tekniska standarder är av strategisk betydelse. Europas tekniska suveränitet, förmåga att minska beroendet och skyddet av EU:s värden kommer att vara beroende av vår förmåga att vara en global standardsättare."

3. Det europeiska standardiseringssystemet System

Det är sant att det europeiska standardiseringssystemet är exceptionellt i standardiseringsvärlden, men det är också en väsentlig del av ett större globalt ekosystem för standarder som på många sätt fungerar som en helhet. Standarder utvecklas på olika nivåer i världen - främst på regional, internationell och ibland nationell nivå - men det är bara i Europa (tack vare den nya metoden och den efterföljande nya lagstiftningsramen) som det finns harmoniserade lagar och standarder mellan länderna samt gemensamma standarder som stöd för genomförandet av EU-lagstiftningen.

Det finns tiotusentals människor som arbetar med standardiseringsprocesser i Europa, men inom ESS finns det tre organ (gemensamt kända som ESO, eller European Standards Organisations) som har det enda ansvaret för att ta fram standarder: CENELEC (standardiseringsorganet för det elektrotekniska området), ETSI (standardiseringsorganet för telekommunikation) och CEN (Europeiska standardiseringskommittén, som täcker alla andra områden). Dessa tre organisationer publicerar tiotusentals nya standarder varje år⁹ och representerar

⁶ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/48598>

⁷ The future of European competitiveness av Mario Draghi, publicerad i september 2024: https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412dbe4c-f152a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20_%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf

⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_661

⁹ Under 2023 publicerade CEN 872 standarder, CENELEC 445 standarder och ETSI uppger att de publicerade över 3 000 standarder: <https://www.cencenelec.eu/about-cen/cen-in-figures/>; <https://www.cencenelec.eu/about-cenelec/cenelec-in-figures/>; https://www.3gpp.org/ftp/Information/presentations/Presentations_2024/01_ETSI.pdf

de 34 nationella standardiseringsorgan (NSB, som också kallas nationella kommittéer, eller NC, inom CENELEC) som utgör deras medlemmar. Dessa NSB kommer från de 27 medlemsländerna i Europeiska unionen samt tre av de fyra medlemmarna i Europeiska frihandelsområdet (Island, Norge och Schweiz) plus Nordmakedonien, Serbien, Turkiet och Storbritannien. Alla länder i det utvidgade Europa följer ESS.

Centralt för ESS är att EU-kommissionen ger ett ESO-organ i uppdrag att i tekniska termer beskriva de krav som en viss typ av produkt måste uppfylla för att följa EU-lagstiftningen. Resultatet blir en harmoniserad standard (hEN) som sedan implementeras i alla EU:s medlemsländer. Det finns för närvarande cirka 3.600 harmoniserade standarder¹⁰ och de finns inom områden som sträcker sig från personlig skyddsutrustning (PPE) till maskiner och artificiell intelligens. Men de harmoniserade standarderna utgör bara cirka 15 procent av de standarder som skrivs i Europa. Den stora majoriteten av standarderna (som kallas icke-harmoniserade standarder) är antingen europeiska standarder (EN) som skrivs av de europeiska standardiseringsorganen och sedan antas på nationell nivå, eller internationella standarder som

utarbetas av internationella standardiseringsorgan (läs mer om detta senare i detta kapitel) och sedan tillämpas i Europa, där standarden de facto överensstämmer med kraven. Men på alla tre nivåerna är de standardiseringsorgan som har till uppgift att utarbeta och publicera nya standarder oftast privata organisationer¹¹. Standarder är upphovsrättsskyddade dokument som måste köpas från de nationella standardiseringsorganen, även om standarder ibland används som stöd för EU-lagstiftning (du kan läsa mer om några av komplikationerna kring detta i slutet av detta kapitel). Och även om vissa standarder fungerar som vägledning tillkommer ytterligare kostnader för att bekräfta efterlevnaden av standarder som kräver certifiering; detta är en separat tjänst som vanligtvis tillhandahålls av kommersiella certifieringsorgan.

EU-förordning 1025/2012¹² ger den rättsliga ramen för standardisering av produkter och tjänster i EU. Den identifierar också tekniska specifikationer för informations- och kommunikationsteknik (IKT) och, vilket är avgörande, i bilaga III, ger ekonomiskt stöd (via kommissionen och EFTA) och underlättar (via de europeiska standardiseringsorganen) för underrepresenterade samhällsaktörer att delta i standardiseringsprocesser. Dessa samhällsaktörer företräds av konsumentorganet ANEC, miljökoalitionen ECOS, EFS, som företräder arbetstagare, och SBS, som företräder små och medelstora företag. År 2024 började EU-kommissionen utvärdera förmågan hos förordning 1025/2012 att "i tillräcklig utsträckning svara mot globaliseringens nya möjligheter och utmaningar, säkerställa allmänhetens säkerhet och stödja den gröna och digitala omställningen", och undersökte möjligheten att ändra dess innehåll.

Det finns hundratals märkningar som visar att olika standarder uppfylls - från Fairtrade-märkningen till British Standards Institutes Kitemark och TCO Svedens märkning för datorskrämar. Många av dessa märkningar avser de facto-standarder, det vill säga standarder som är accepterade i praktiken men som inte har genomgått någon formell process för att uppnå konsensus. Den mest välkända, och den mest betydelsefulla, märkningen i ett europeiskt sammanhang är CE-märkningen. Initialerna "CE" står för Conformité Européene eller europeisk

¹⁰ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/48602>

¹¹ Vissa nationella standardiseringsorgan är delvis offentligt finansierade.

¹² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:316:0012:0033:EN:PDF>

överensstämmelse, och denna märkning ges till produkter som uppfyller de lagstadgade kraven för att få säljas inom EU. Produkter kan dock CE-märkas på olika sätt. När det gäller mycket tekniska produkter, som högriskmaskiner eller medicintekniska produkter, måste maskinen testas mot standarden av ett anmält organ eller specialistlaboratorium som identifierats på nationell nivå, i enlighet med 2006 års maskindirektiv¹³; först då kan denna maskin eller anordning säljas i Europa. När det gäller andra produkter kan företagen själva bedöma om de uppfyller kraven.

Enligt CEN-CENELEC:s webbplats: "Utvecklingen av en europeisk standard styrs av principerna om samförstånd, öppenhet, insyn, nationellt engagemang och teknisk samstämmighet" och "med deltagande av alla berörda parter i en transparent, öppen och samförståndsaserad process"¹⁴. Det finns dock farhågor kring systemet. Som EFS beskrev i 2022 års rapport Fackföreningars tillträde till nationella standardiseringskommittéer: "...den växande roll som harmoniserade europeiska standarder och mer allmänt standarder spelar för att stödja lagstiftning och politiska mål, har väckt viktiga frågor och utmaningar när det gäller representativitet, legitimitet och villkoren för att berörda parter, inklusive fackföreningar, ska få tillgång till standardiseringsaktiviteter"¹⁵. Mer om fackföreningarnas medverkan och inkludering i standardiseringsprocessen kommer att tas upp i nästa kapitel.

ESS befinner sig för närvarande vid ett vägskäl. Som tidigare nämnts började EU-kommissionen 2024 att bedöma behovet av att revidera förordning 1025/2012, och dessutom har ett högnivåforum inrättats för att titta på framtiden för standarder i Europa¹⁶. Den första frågan är att utvecklingen av nya standarder inom digital teknik till stor del sker utanför EU. Som det konstateras i Europaparlamentets briefing från 2019 Standards and the digitalisation of EU industry¹⁷: "Denna trend kan undergräva EU:s framtida komparativa fördelar och försvaga den europeiska industrins konkurrenskraft på lång sikt". Den andra frågan är att det i huvudsak finns två parallella system: nedifrån och upp-strategin där industrin bestämmer vilka standarder de vill utveckla, och den nya strategin där kommissionen, uppifrån och ned, ger ESO mandat att utveckla specifika standarder. Detta leder ofta till helt olika prioriteringar. Det är också så att WTO och de stora multinationella företagen, särskilt teknikjättarna, föredrar internationella standarder. Även om Wienavtalet (läs mer om detta längre fram i detta kapitel) underlättar antagandet av internationella standarder på europeisk nivå, innebär det ibland två produktionslinjer att behöva följa två uppsättningar standarder, vilket innebär en kostnad för industrin. Men förutom att upprätthålla kvaliteten på sina harmoniserade standarder vill EU också öka sin konkurrenskraft på den globala marknaden, så det finns en verklig oro över den bästa vägen framåt.

"UTVECKLINGEN AV EN EUROPEISK STANDARD STYRS AV PRINCIPERNA OM KONSENSUS, ÖPPENHET, TRANSPARENS, NATIONELLT ENGAGEMANG OCH TEKNISK SAMSTÄMMIGHET MED DELTAGANDE AV ALLA BERÖRDA PARTER I EN TRANSPARENT, ÖPPEN OCH KONSENSUSBASERAD PROCESS" (CEN-CENELEC:S WEBBPLATS)

¹³ Maskindirektivet är en av de viktigaste rättsakterna för att harmonisera de grundläggande säkerhetskraven för maskiner inom Europeiska unionen. Det beskriver standardiserade hälso- och säkerhetskrav för interaktioner mellan människor och maskiner. EU-kommissionen har vidareutvecklat direktivet till maskinförordningen, för att ytterligare förbättra säkerhetsnivåerna och hålla jämna steg med den tekniska utvecklingen. Tillämpningen blir dock inte obligatorisk förrän den 20 januari 2027.

¹⁴ <https://www.cenelec.eu/european-standardization/european-standards/>

¹⁵ https://www.etuc.org/sites/default/files/page/file/2023-05/Brochure%20Accesse%20Condition%20to%20national%20mirror%20committee_EN_v4.pdf

¹⁶ För mer information om högnivåforumet om europeisk standardisering, läs här: https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/european-standards/standardisation-policy/high-level-forum-european-standardisation_en

¹⁷ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635608/EPRS_BRI\(2019\)635608_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635608/EPRS_BRI(2019)635608_EN.pdf)

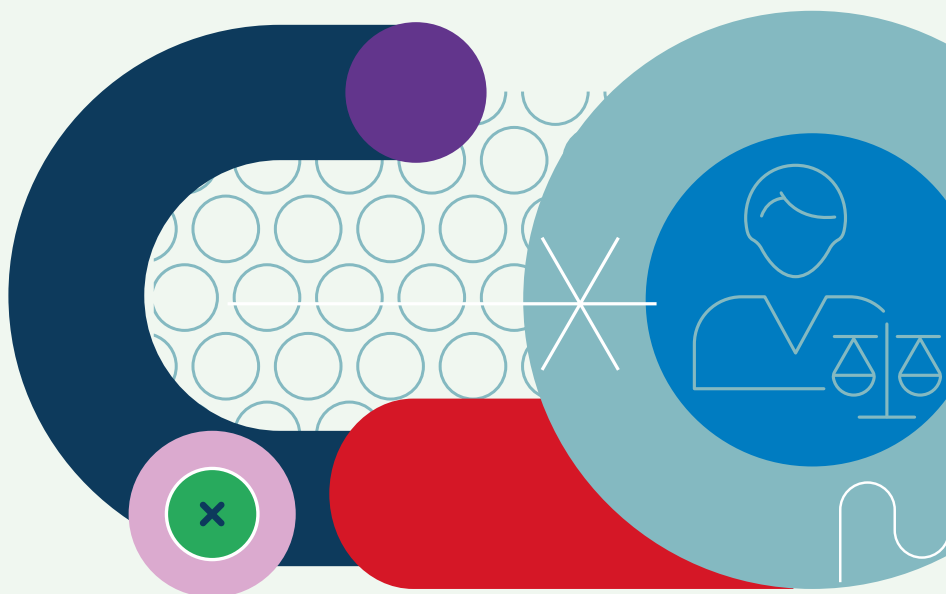
Box 1

Fallen James Elliott och "Malamud"

Det finns många rättsfall som har bidragit och bidrar till att forma utvecklingen av europeiska standarder, men de två som beskrivs nedan är bland de mest betydelsefulla.

James Elliott: EU-domstolens dom i målet James Elliott Construction Limited mot Irish Asphalt Limited (mål C-613/14)¹⁸ från 2016 anses vara ett avgörande eftersom den för första gången klassificerade vissa harmoniserade europeiska standarder, vars hänvisning publiceras i Europeiska unionens officiella tidning (EUT), "som en del av EU-rätten". I beslutet erkänns att standarder har rättslig verkan, trots att de är frivilliga och att privata organisationer ansvarar för deras utveckling.

"Malamud-fallet": EU-domstolens mål C588/P21¹⁹, allmänt känt som "Malamud-målet", initierades av två ideella organisationer för offentlig information under ledning av den amerikanske aktivisten Carl Malamud. I en banbrytande dom från mars 2024, som rör fyra specifika harmoniserade standarder, fann domstolen att EU-medborgare bör ha allmän tillgång till harmoniserade standarder eftersom de utgör en del av EU-lagstiftningen och att det därför finns ett överordnat allmänintresse som motiverar att de harmoniserade standarderna offentliggörs. Domen kan potentiellt störa standardiseringsorganens affärsmodell, eftersom betalväggen som skyddar harmoniserade standarder potentiellt kan tas bort, men Europeiska kommissionen, ESO:er och NSB:er arbetar enligt uppgift tillsammans för att hitta ett sätt att genomföra domstolens dom. Under tiden är balansen mellan allmänintresset och upphovsrätten, samt domens allmänna tillämplighet, fortfarande på dagordningen.

¹⁸ Du kan läsa domen i sin helhet här: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0613>; du kan också läsa en analys av betydelsen av fallet, framtagen av miljökoalitionen ECOS, här: <https://ecostandard.org/wp-content/uploads/2018-06-11- The-use-of-standards-in-legislation-and-policies-ECOS-discussion-paper.pdf>.

¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62021CJ0588>

Box 2

Internationella standarder och Wienavtalet

Det finns cirka 32.500 individuella, internationella standarder (ISO och IEC tillsammans) som används runt om i världen och de stöds av reglerna för global handel som regleras och underlättas av Världshandelsorganisationen (WTO). Ett av WTO:s hörnstensavtal är avtalet om tekniska handelshinder (TBT-avtalet), som syftar till att säkerställa att tekniska föreskrifter, standarder och förfaranden för bedömning av överensstämmelse inte skapar onödiga tekniska handelshinder. På internationell nivå utvecklas standarder främst av International Organization for Standardization (ISO), International Electrotechnical Commission (IEC) och International Telecoms Union (ITU), med deltagande av nationella standardiseringsorgan (NSB) som American National Standards Institute (ANSI) och Japanese Standards Association (JSA) på nationell nivå. De standarder som utarbetas av de internationella och europeiska standardiseringsorganen är förenliga med WTO:s principer, inklusive TBT-avtalet. Dessutom följer CEN, CENELEC och ETSI EU:s förordning 1025/2012 (särskilt avseende harmoniserade standarder). För att förhindra dubbelarbete på internationell och europeisk nivå och för att främja delning av resurser undertecknades Wienavtalet om tekniskt samarbete mellan ISO och CEN 1991. Som ett resultat av detta planeras ett växande antal nya standardiseringsprojekt gemensamt mellan CEN och ISO.

4. Hur utvecklas standarder?

Standardiseringsprocessen: Allmänna steg

(En kortfattad beskrivning av standardiseringsprocessen, från förslag till publicering)

Inom CEN-CENELEC, ISO och IEC utarbetas standarder i tekniska kommittéer (TC), som är hundratal till antalet - och deras tillhörande arbetsgrupper, som är tusentals till antalet - och som täcker så specifika områden som remskivor och remmar (ISO/TC 41) och så breda områden som personaladministration (ISO/TC 260). Varje NSB skickar en nationell delegation av experter för att representera deras konsensusposition i TC. Denna ståndpunkt har tidigare diskuterats och definierats i de olika NSB:ernas nationella spegelkommittéer (när sådana finns), som återspeglar de europeiska eller internationella TC:erna och samlar alla berörda parter, såsom branscheexperter (som sträcker sig från små och medelstora företag till certifieringsorgan, laboratorier och andra aktörer) till partnerorganisationer (som representerar fackföreningar, konsumenter och miljöorganisationer). I Europa har de nationella spegelkommittéerna i respektive NSB rösträtt i utvecklingen av standarder, i CEN-CENELEC, ISO och IEC. Varje standard som antas av CEN-CENELEC måste implementeras på nationell nivå av dess medlemmar (dvs. NSB), medan eventuella motstridiga nationella standarder måste dras tillbaka. Även om arbetsdokumenten som beskriver utvecklingen av standarder är skrivna på engelska, sker de faktiska diskussionerna vanligtvis på de nationella standardiseringsorganens nationella språk för att möjliggöra ett brett deltagande. Europastandarder publiceras på tre officiella språk - engelska, franska och tyska. De kan dock översättas till andra språk av de nationella standardiseringsorganen när standarderna har publicerats.

På europeisk nivå har EFS status som "partnerorganisation" till CEN, vilket innebär att man deltar på policynivå och i de tekniska diskussioner som påverkar arbetstagarna. EFS har dock ingen rösträtt. På ISO är EFS inte en partnerorganisation och kan inte heller

delta på policynivå. För att kunna delta på teknisk nivå måste organisationen först begära "sambandsstatus" för att kunna delta i utvecklingen av standarder - och detta deltagande beviljas inte alltid. Internationella fackliga samorganisationen (ITUC) är också erkänd som en samverkansorganisation hos ISO, men i likhet med EFS hos både CEN och ISO har den ingen rösträtt. Allt detta innebär att utvecklingen av tekniska standarder sker utan någon facklig medverkan i beslutsprocessen.

ESO:erna tar fram en mängd olika dokument (se ruta 3 för ytterligare information) som tas fram av TC:erna. Endast EN och hEN är obligatoriska och införlivas som nationella standarder av de nationella standardiseringsorganen. De nationella standardiseringsorganen kan också generera en inkomst genom att sälja (harmoniserade) standarder.

Inom CEN-CENELEC finns det till och med en standard för standarder. Business Operations Support System²⁰ (BOSS) ger praktisk information till dem som arbetar med standarder inom CEN-CENELEC-systemet, beskriver processer och ger instruktioner och vägledning som gör det möjligt att utföra standardiseringsarbete.

Den nya lagstiftningsramen kopplar EU-lagstiftningen till standardiseringsförfrågningar som definierar de väsentliga krav som är obligatoriska där standarder är ett verktyg - främst för tillverkare, industri och importörer - för att uppfylla dessa väsentliga krav. På kommissionens begäran utvecklar CEN, CENELEC och ETSI harmoniserade standarder, men jämfört med icke-harmoniserade standarder tenderar intressenternas engagemang att vara större i denna process. Inom detta ramverk har fackföreningarna en mycket viktig roll att spela. Harmoniserade standarder refereras sedan till i Europeiska unionens officiella tidning (EUT).

²⁰ <https://boss.cen.eu/>

Box 3

Vilka är de olika typerna av publikationer?

Det finns många olika typer av dokument som används i ESS. Här är bara några av dem:

Europastandard (EN):

Detta är en standard som antagits av en europeisk standardiseringsorganisation (ESO). När en standard har antagits måste de nationella standardiseringsorganen införliva den med identiska nationella standarder och upphäva eventuella motstridiga nationella standarder.

Harmoniserad europeisk standard (hEN):

Harmoniserade standarder är europeiska standarder som utarbetats av en europeisk standardiseringsorganisation på begäran, ett så kallat mandat (eller standardiseringsuppdrag) från Europeiska kommissionen, för att hjälpa produkter från hela världen som säljs inom EU att uppfylla kraven i EU-lagstiftningen. Harmoniserade standarder utgör cirka 15 procent av allt standardiseringsarbete i Europa.

Tekniska rapporter (TR):

TR ger information om det tekniska innehållet i standardiseringsarbetet.

Tekniska specifikationer (TS):

TS anger de egenskaper som krävs för de varor, tjänster eller byggentreprenader som en leverantör ska tillhandahålla.

Workshopavtal (WA) eller ett CEN-CENELEC workshopavtal (CWA):

Ett WA eller ett CWA är ett avtal som utvecklats och godkänts i en ETSI- eller CEN-CENELEC-workshop; den senare är öppen för direkt deltagande av alla som har ett intresse av att utveckla avtalet, utan någon geografisk begränsning av deltagandet. Utvecklingen av ett CWA är snabb och flexibel, i genomsnitt mellan 10 och 12 månader. Ett WA eller CWA har inte status som EN eftersom det inte innebär någon rättslig förpliktelse på nationell nivå, men ett WA/CWA kan bli en EN.

CEN-CENELECs vägledningar:

Detta är referensdokument som publiceras av CEN-CENELEC för att ge vägledning, råd eller rekommendationer om principer och policyer för standardisering, samt för att ge vägledning till standardiseringsförfattare. Exempel är CEN Guide 15 för tjänstestandarder och CEN Guide 32 om anpassning av standarder till klimatförändringar.

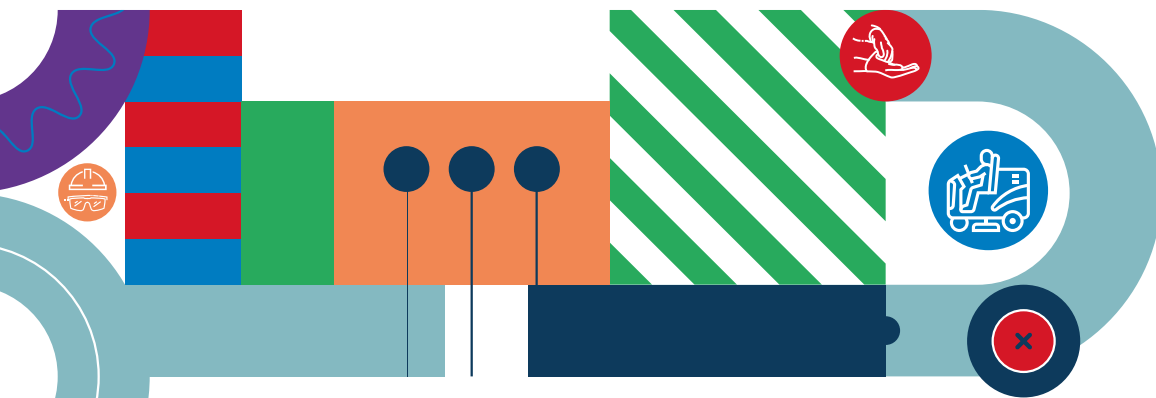
Följande är inte utarbetat av ISO/IEC och CEN-CENELEC men spelar ändå en viktig roll inom ESS

Horisontella och vertikala standarder:

Vertikala standarder, som ibland kallas tillämpningsstandarder, är standarder som gäller för en viss bransch eller för vissa verksamheter, metoder, villkor, processer, medel, metoder, utrustning och installationer etc. Tillämpningsspecifika områden bör behandlas i vertikala standarder, eller "fristående dokument", som endast tar upp nödvändig information som är specifik för den aktuella tillämpningen eller produkten. Horisontella standarder å andra sidan, som ibland kallas allmänna eller grundläggande standarder, behandlar mer allmänna standarder som gäller för flera branscher.

De facto-standarder:

Dessa kallas även marknadsdrivna standarder och är regler, system och mätningar som används allmänt av marknadsdominerande företag eller av specifika branscher och deras kunder, och som fungerar som en standard, ofta utan någon offentligt tillgänglig dokumentation.

DEL TVÅ

Standardernas inverkan på arbetstagarna

5. Hur påverkar standarder arbetstagarna och varför är standarder en facklig fråga?

Standarder är en stor affär. För närvarande finns det tiotusentals standarder som används globalt och tusentals nya standarder publiceras varje år. Även om utvecklingen av standarder är en komplex process som kan ta flera år att slutföra, utvecklas allt fler standarder på olika nivåer, varav många har en betydande inverkan på arbetstagarna och deras arbetsvillkor. Framför allt utvecklas allt fler standarder med en arbetsrelaterad komponent för certifiering på internationell nivå. Dessa internationella standarder (ISO) kan sedan tillämpas och implementeras på företagsnivå, i ditt företag, vilket direkt påverkar arbetstagarna. Detta sker med liten eller ingen inblandning från fackföreningarna. Några exempel är ISO 29997 om kvalitetspraktikplatser, ISO 37200 om hantering av risken för modernt slaveri och ISO:s utvidgning till standarder för tjänster²¹.

Och även om kraven på fler tekniska standarder med socialt innehåll kommer från ISO och inte från Europa (artikel 114.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt²² förbjuder generellt utvecklingen av harmoniserade standarder som tar hänsyn till anställdas intressen och rättigheter), ersätts de traditionella mekanismerna för social dialog och kollektivavtal fortfarande av nya förfaranden som kan vara effektivare för tillsynsmyndigheter och industrin,

men som minskar fackföreningarnas inflytande och ramen för den faktiska lagstiftningen.

Det fackliga intresset för standarder började för cirka 30 år sedan med säkerhet och hälsa på arbetsplatsen (OSH). EU-kommissionen planerade att införa OSH-standarder för områden av fackligt intresse, t.ex. maskiner och personlig skyddsutrustning, och fackföreningarna engagerade sig för att se till att de högsta säkerhetsnivåerna skrevs in i standarderna. I dag är fackföreningarnas deltagande i normgivningen fortfarande avgörande, särskilt när det gäller hälsa och säkerhet, eftersom fackföreningsrepresentanternas expertis och insikter kan leda till betydande förbättringar i arbetstagarnas liv. Fackföreningarna var till exempel nära involverade i utvecklingen av ISO 12604, en standard för markhantering av flygplan. Representanter från de svenska fackförbund som deltog i utvecklingen av standarden kunde betona farorna med att arbetstagarna måste böja sig, krypa och bära tung utrustning när de lastar incheckade väskor, samt den avgörande betydelsen av ergonomiska OSH-standarder för flygplatsutrustning. Fackförbunden presenterade forskning som utförts i samarbete med universitetsforskare och som gav riktlinjer för hur man kan minska och undanröja risken för skador för bagagehanteringsanställda på flygplatser, inklusive nya konstruktioner för flygplanscontainrar med toppöppning som nu har blivit branschstandard.

²¹ <https://www.iso.org/services.html>

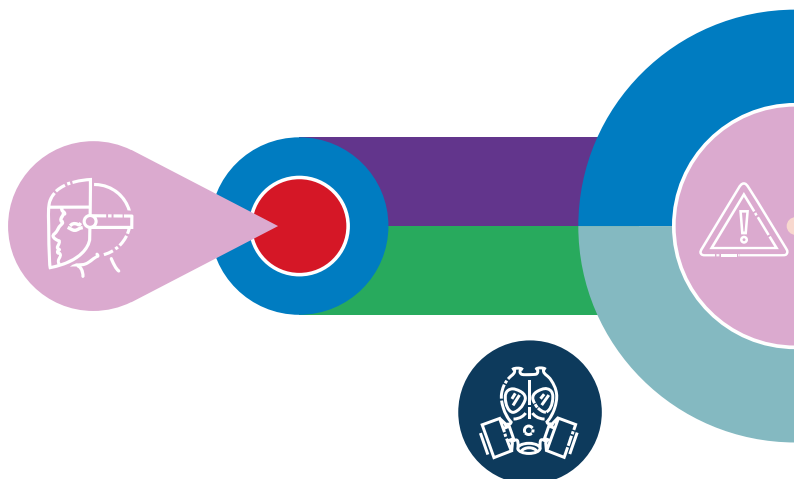
²² <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>

Kärnan i det fackliga arbetet har alltid handlat om att säkerställa anständiga arbetsvillkor med bra löner, arbetsrätt som skyddar arbetstagarna, säker utrustning och en säker och hälsosam arbetsmiljö. Specifika standarder för maskinsäkerhet, ämnen, personlig skyddsutrustning, OSH-standarder och andra saker som vi använder på jobbet kan bidra till att underlätta anständigt arbete. **Men om fackföreningarna inte sitter med vid bordet där besluten fattas och standarderna tas fram, hur ska de då kunna se till att arbetstagarnas röster blir hörda?** I ett försök att upprätthålla och stärka facklig representation och ett effektivt deltagande i europeisk standardisering lanserade EFS EFS STAND-projektet²³ 2015. Projektet stöds ekonomiskt av Europeiska kommissionen och EFTA, i enlighet med EU-förordning 1025/2012, och dess arbete är inriktat på att säkerställa en effektiv representation på både politisk och teknisk nivå i utvecklingen av standarder, samtidigt som fackliga experter utbildas för att effektivt kunna delta i tekniska kommittéer och sprida information om standardisering bland arbetstagarrepresentanter.

6. EN ISO 45001: en varnande berättelse

De allra flesta standarder avser produkter. När tillverkarna uppfyller kraven i dessa standarder säkerställs en miniminivå av överensstämmelse och i vissa fall (som tidigare nämnts) innebär överensstämmelse med standarden presumtiv överensstämmelse med lagen. Men det finns en uppsättning ledningsstandarder som fungerar på ett helt annat sätt. Tidigare diskuterades frågor som rörde ledningssystem och personalhantering mellan arbetsgivare och arbetstagare. Men den sociala dialogen håller långsamt på att övergå till standarder. Dessa standarder för ledningssystem och HRM - till exempel ISO 9001 om kvalitetsledningssystem, ISO 14001 om miljöledningssystem och ISO 30415 om mångfald och inkludering - lämnar förslag om olika delar av en organisation.

EN ISO 45001, en internationell standard för ledningssystem för hälsa och säkerhet på arbetsplatsen, är en av de mest välkända ledningsstandarderna. Den publicerades i mars 2018 (och kommer att revideras i början av 2024) och fungerar som en uppsättning krav som en arbetsgivare måste uppfylla för att uppnå certifiering. Men eftersom ISO:s ledningsstandarder är

generiska till sin utformning, så att de kan tillämpas på organisationer av alla storlekar och inom alla sektorer, är uppfyllandet av kraven i standarden öppet för betydande tolkningar. Trots att EN ISO 45001 innehåller ett avsnitt om samråd med och deltagande av arbetstagare - vilket var en stor bedrift som uppnåddes tack vare fackföreningarnas aktiva deltagande i utvecklingen av standarden - finns det inget uttryckligt omnämnande eller erkännande av fackföreningar i texten. I bästa fall är EN ISO 45001-certifiering ett sätt att hjälpa arbetsgivare att höja hälso- och säkerhetsstandarderna, i värsta fall är dess inverkan begränsad till att bevisa att en arbetsgivare har gjort allt som krävs för att genomföra det ledningssystem som fastställs i standarden. Den sista punkten ger anledning till oro eftersom hälsa och säkerhet handlar om mycket mer än att ha effektiva system - det krävs ett aktivt engagemang från arbetstagarnas sida.

Redan från början motsatte sig ett antal fackföreningar, däribland EFS, utvecklingen av denna standard. För det första var den huvudsakligen skriven av branschkonsulter och certifieringsorgan. För det andra ansåg fackföreningarna att den var undermålig i förhållande till befintliga ILO-standarder (nämligen ILO:s riktlinjer om ledningssystem för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen, ILO-OSH 2001) på områden som arbetsgivarnas skyldighet att täcka kostnaderna för personlig skyddsutrustning och utbildning som rör säkerhet och hälsa på arbetsplatsen. Dessa frivilliga ILO-riktlinjer har knappt tillämpats på marknaden, eftersom det helt enkelt inte finns något kommersiellt incitament. Certifierare marknadsför aktivt EN ISO

²³ Du kan läsa mer om ETUC STAND och få tillgång till ytterligare resurser om standardisering här: <https://www.etuc.org/en/etuc-stand-project>

45001, säljer den till företag och tjänar sedan pengar på att kontrollera att den tillämpas korrekt. Detta kan inte göras med ILO:s frivilliga riktlinjer. Fackförbunden ansåg också att arbetsplatsstandarder bäst utvecklas genom social dialog och genom trepartssystemet, inte med flerpartsmodellen (som är fallet inom standardisering) som kan omfatta 10 eller till och med 20 intressenter, främst från industrin, vilket försvagar effekten av arbetstagarrepresentation. Fackföreningarna uttryckte också oro för att EN ISO 45001 skulle kunna leda till att arbetsgivare koncentrerar sig på att uppnå och upprätthålla certifiering i stället för att arbeta med arbetstagarrepresentanter för att kontrollera risker.

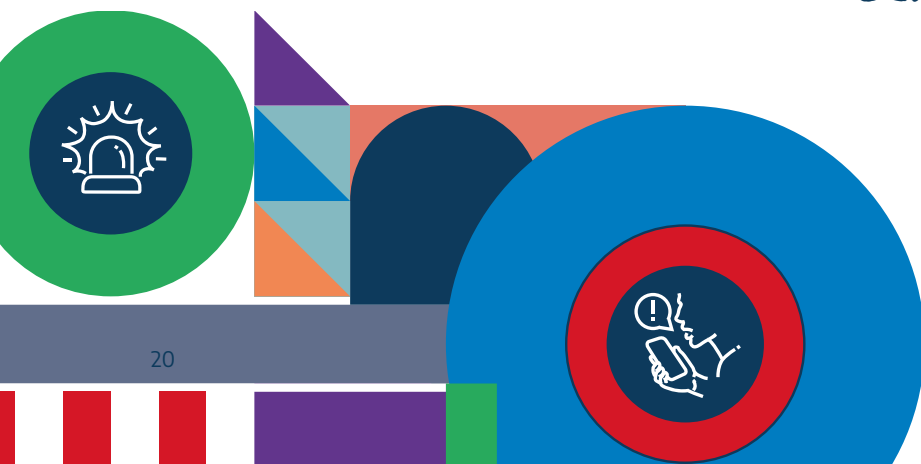
EN ISO 45001 har dock varit en enorm kommersiell framgång. Enbart under 2023 var över 300 000 företag globalt certifierade²⁴. Certifierare är dock privata företag, och hälsa och säkerhet är bara ett av många områden som de täcker, men genom att betala för denna standard får företagen använda en logotyp som säger "Jag uppfyller EN ISO 45001". Detta är inte samma sak som att behöva genomgå en rigorös arbetsinspektion (i sammanhang där det faktiskt finns ett starkt arbetarskydd och rigorösa arbetsinspektioner), och det var därför som fackföreningarna kallade denna standard för "social tvätt". I detta sammanhang är riskerna och begränsningarna med att använda EN ISO 45001 som stöd för nationell lagstiftning uppenbara.

Fackföreningar är inte emot standarder, men det är viktigt att fackföreningarna deltar i utvecklingen och

genomförandet av standarder av hög kvalitet - som fokuserar på tekniska aspekter och som respekterar den sociala dialogens roll, kollektiva förhandlingar och ILO:s konventioner. Detta gäller särskilt när det gäller den del av standarderna som har direkta konsekvenser för arbetstagarna. Det är också mycket viktigt att företag som vill införa EN ISO 45001 gör det i samarbete med fackföreningar och skyddsombud på arbetsplatsen.

**"FACKFÖRENINGAR ÄR INTE EMOT STANDARDER,
MEN DET ÄR VIKTIGT ATT FACKFÖRENINGARNA
DELTAR I UTVECKLINGEN OCH GENOMFÖRANDET AV
HÖGKVALITATIVA STANDARDER - SOM FOKUSERAR PÅ
TEKNISKA ASPEKTER OCH SOM RESPEKTERAR DEN
SOCIALA DIALOGENS ROLL, KOLLEKTIVA FÖRHANDLINGAR
OCH ILO:S KONVENTIONER."**

²⁴ <https://www.iso.org/committee/54998.html?t=KomURwikWDLiuB1P1c75jLMLEAgXOA7emZHKGWyn8f3KQUTU3m287NxnPA3Dluxm&view=documents#section-isodocuments-top>

7. Fackligt engagemang i standarder - från utveckling till implementering

Såsom anges på sidan 45 i EFS handlingsprogram 2023-2027²⁵: "Den europeiska strategin för standardisering har utvecklat en politisk ambition att driva på för en inkluderande och flerpartsinriktad strategi för standardisering. På grundval av detta har "EFS investerat i denna väg för att bygga upp kapacitet och öka fackföreningarnas representation och åtgärder inom standardisering på europeisk och nationell nivå". Fackföreningarnas roll i standardiseringsprocessen är tvåfaldig. För det första har fackföreningarna möjlighet att påverka utvecklingen av standarder, särskilt genom att se till att arbetstagarnas intressen beaktas när nya standarder skrivs. För det andra, och kanske viktigast **av allt, har arbetstagarrepresentanterna en viktig roll att spela när det gäller att säkerställa att standarderna tillämpas på ett meningsfullt sätt på företagsnivå.**

a) Fackföreningar och utveckling av standarder

På europeisk nivå har fackföreningarna deltagit i utarbetandet av standarder sedan EFS i mitten av 1980-talet inrättade Europeiska fackliga tekniska byrån för hälsa och säkerhet (numera avdelningen för hälsa och säkerhet vid Europeiska fackliga forskningsinstitutet, mer känt som ETUI), bland annat för att stödja fackliga företrädare som deltar i standardiseringsarbetet, särskilt när det gäller maskiner. I dag begränsas den inverkan som fackföreningarna har på utvecklingen av standarder av det enkla faktum att fackföreningarna inte är tillräckligt involverade när standarder fastställs, i synnerhet inte internationella standarder. De kommittéer som överlägger om införandet av nya

standarder består av tekniska experter som utses av sina nationella standardiseringsorgan, och många av dessa experter - vare sig de är tillverkare eller standardiseringskonsulter - har ett kommersiellt intresse av resultatet av standarden i fråga.

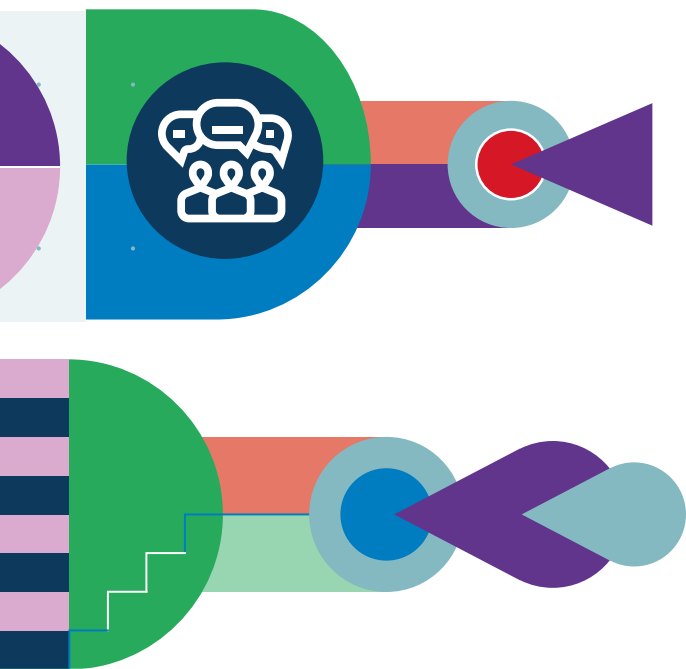
Mennär fackföreningarnas sätter med vid bordet har det två möjligheter att påverka utvecklingen: i förslagsskedet och i utarbetandeskedet. När en ny standard föreslås kan fackföreningarna göra sitt motstånd känt om de inte håller med om dess utveckling. Ofta fortsätter standardutvecklingsprocessen trots detta motstånd, men det finns många exempel på den positiva effekten av fackliga ingripanden i förutvecklingsstadiet. Under 2020 föreslog ISO till exempel att man skulle inrätta en teknisk kommitté för "socialt ansvar", vilket facket befarade skulle leda till en utvidgning av "sociala" standarder. Efter förhandlingar mellan EFS, ITUC, ILO och andra organisationer lade ISO ner sina planer på att inrätta detta nya tekniska utskott. Fackföreningarna är dock fortfarande vaksamma på ISO:s expansion inom detta område.

I beredningsskedet kan fackföreningarna påverka om de kan delta i processen och om de har rätt expertis. När standardiseringsarbete sker trots fackligt motstånd försöker EFS påverka processen och innehållet för att se till att det:

- 1 inte inkräktar på befintlig nationell och europeisk lagstiftning eller ILO:s konventioner;
- 2 är arbetarvänlig; och
- 3 inte strider mot fackföreningarnas roll, den sociala dialogen och kollektivförhandlingarna.

"EFS HAR INVESTERAT I DENNA VÄG FÖR ATT BYGGA UPP KAPACITET OCH ÖKA FACKFÖRENINGARNAS REPRESENTATION OCH ÅTGÄRDER INOM STANDARDISERING PÅ EUROPEISK OCH NATIONELL NIVÅ"

²⁵ https://www.etuc.org/sites/default/files/2023-06/ETUC%20Action%20Programme_Together%20for%20a%20Fair%20Deal%20for%20Workers.pdf

Ett bra exempel på hur fackföreningar kan påverka utarbetandet av en standard är ISO 26000 - Vägledning om socialt ansvar. Den publicerades 2010 efter fem års förhandlingar och var ISO:s första försök att ta fram sociala standarder och omfattar frågor som arbetsrätt, mänskliga rättigheter, miljö och samhällsengagemang. Den togs fram av en arbetsgrupp med 500 experter som var indelade i sex olika kategorier av intressenter, där fackföreningar var en av de mest aktiva. Detta var en av de första gångerna som ISO var tvungen att förstå och fullt ut beakta fackföreningarnas synvinkel, och den slutliga standarden påverkades därför positivt av de avgörande bidragen från fackföreningar från hela världen samt ILO. Den var till exempel en av de första internationella standarderna som uttryckligen tog upp genusfrågor, och den publicerades också som riktlinjer snarare än som en uppsättning faktiska krav eftersom fackföreningarna inte ville att den skulle certifieras. Efter publiceringen av ISO 26000 år 2010 försökte ISO tyvärr inte upprepa denna nivå av fackligt engagemang, och fackföreningarna har sedan dess försökt begränsa ISO:s utvidgning av sociala standarder.

Andra gånger, även när fackföreningarna är nära involverade i utvecklingen av en standard, kan resultatet frustrerande nog ändå inte bli det önskade.

Ett exempel på detta är prEN 17436 - Luftkvalitet i kabinen på civila flygplan²⁶. Från och med 2015 deltog fackföreningar, representerade av EFS och Europeiska transportarbetarfederationen (ETF), i den tekniska kommitté som hade till uppgift att ta fram en ny standard för renare och säkrare kabinluft i trafikflygplan. Men trots att standarden diskuterades under flera år antogs den i slutskedet 2022 som en "teknisk rapport" (som CEN/TR 17904:2022) snarare än som en standard med specifika krav för att säkerställa besättningsmedlemmarnas hälsa och säkerhet.

Det är viktigt att fackföreningarna engagerar sig i standardiseringsprocessen, inte bara som observatörer på internationell nivå (via EFS) utan också, vilket är avgörande, i sina nationella standardiseringsorgan. Eftersom NSB har rösträtt är det här som det verkliga inflytandet kan märkas. Att ha fackliga företrädare på nationell nivå som bidrar till standardiseringsprocesser hjälper till att stödja EFS arbete på europeisk och internationell nivå. Det finns dock ett begränsat fackligt engagemang på denna arena, vilket verkligen begränsar arbetstagarnas ställning i standardutvecklingsstadiet.

b) Fackföreningar och implementering av standarder

När en standard har utvecklats, utarbetats och publicerats kan den köpas av ett företag eller en organisation. Vad som följer är implementeringsfasen. Oavsett om de kräver certifiering eller om de bara är riktlinjer används standarder i produkter och tjänster och implementeras på företags-/organisationsnivå. I teorin bör detta ske med medverkan av ansvariga arbetstagarrepresentanter. Men när det gäller att implementera och tillämpa standarder på ett meningsfullt sätt beror det helt på sammanhanget vad som faktiskt är möjligt. Implementeringen ser olika ut beroende på standarden i sig, men också beroende på land, sektor, företag och organisation, bransch och den kan till och med variera inom olika företags- eller organisationsavdelningar. I de starkaste fallen (som är alltför sällsynta) kan tillämpningen av en standard i ett företag/organisation förhandlas

"DET ÄR VIKTIGT ATT FACKFÖRENINGARNA ENGAGERAR SIG I STANDARDISERINGSPROCESSEN, INTE BARA SOM OBSERVATÖRER PÅ INTERNATIONELL NIVÅ (VIA EFS) UTAN OCKSÅ, VILKET ÄR AVGÖRANDE, I SINA NATIONELLA STANDARDISERINGSORGAN."

²⁶ <https://www.etuc.org/en/etuc-stand-project-clean-cabin-air>

med arbetstagarrepresentanter, men i de flesta fall kämpar de bara för att bli rådfrågade om införandet av standarden i ett företag/organisation. Det är värt att notera att det i flera EU-länder finns valda arbetstagarrepresentanter på företagsnivå (i enlighet med direktiv 2002/14/EG om information till och samråd med arbetstagare). Oavsett om dessa representanter är fackföreningsmedlemmar eller inte, spelar fackföreningarna en nyckelroll när det gäller att ge råd och stöd till dessa arbetstagarrepresentanter i samband med implementeringen av standarder.

Den första anhalten för arbetstagarrepresentanternas deltagande i implementeringen (via förhandling, när det gäller fackföreningar) av standarder är den nationella arbetslagstiftningen i det landet. I vilken utsträckning arbetstagarrepresentanter kan delta i implementeringen är helt beroende av rättssystemet, men om information, samråd och deltagande med fackföreningar föreskrivs i lag har fackliga representanter rätt att få information och samråd om (eller i vissa länder rätt att förhandla om) de EU-standarder och internationella standarder som ett företag eller en organisation vill anta när de hanterar arbetsmiljöfrågor eller andra frågor som påverkar arbetstagarna.

Det är viktigt, meningsfullt och i vissa sammanhang obligatoriskt att förhandla med facket innan vissa typer av standarder införs, särskilt om det gäller en ledningsstandard eller en OSH-standard. Och även om det inte är obligatoriskt enligt lag bör fackföreningarna kräva att företaget/organisationen inleder en förhandling med fackliga representanter innan de inför en management- eller OSH-standard. Men det handlar inte bara om förhandlingar, det handlar också om att alla arbetstagare ska få utbildning om standarden innan den införs.

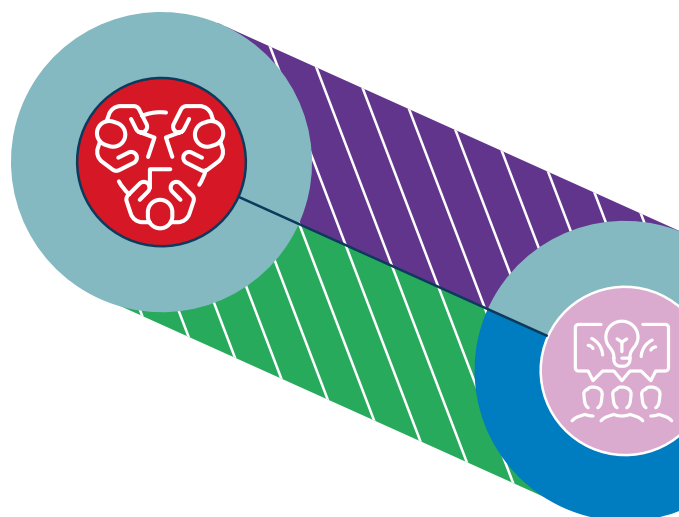
Om det står något i din standard som strider mot lagstiftningen är det alltid lagstiftningen som gäller. Så om en arbetsgivare vill införa en standard som strider mot nationell lagstiftning kan företaget/organisationen inte tvinga arbetstagarna att arbeta enligt den standarden. Någon måste dock uppmärksamma konflikten mellan standarden och lagstiftningen, och fackföreningarna är inte alltid medvetna om standardens innehåll och hur den fungerar i förhållande till den nationella lagstiftningen.

I ett europeiskt sammanhang har europeiska företagsråd (EWC) en viktig roll att spela när det gäller att genomföra standarder på företagsnivå, särskilt när det gäller HRM- och OSH-standarder.

EWC är det enda verktyg som europeiska fackliga företrädare och arbetstagarrepresentanter har för att diskutera multinationella företags strategier, och de kan till och med föreslå sina egna standarder genom CWA eller NSB. Om implementeringen av en viss standard sker på företagsnivå måste internationella företag som är verksamma i flera länder i Europa (om de når den relevanta tröskeln för sysselsättning i EU) informera och samråda med sina europeiska företagsråd om den inverkan som implementeringen av nya standarder kommer att ha på arbetsreglering, arbetsvillkor och arbetsrelationer. I EWC kan arbetstagarrepresentanterna sedan ge sin kvalificerade feedback på ledningens förslag och samordna arbetstagarnas (och deras representanters) deltagande i implementeringsprocesserna.

När ett företag eller en organisation har beslutat att en standard ska införas är fackliga företrädare och arbetstagarrepresentanter nyckeln till att säkerställa att implementeringen av standarden på arbetsplatsen är "arbetstagarvänlig". För att klara av denna uppgift måste arbetstagarrepresentanterna ha lämplig och nödvändig kunskap om själva standarden, en översikt över dess inverkan på arbetsrelationer och arbetsvillkor, och om de effektiva och ändamålsenliga sätten att få och optimera deras engagemang i standardens implementeringsprocess från början, under tillämpningen och under utvärderingen.

Och slutligen har arbetstagarna själva också en viktig roll att spela i implementeringsprocessen, särskilt när det gäller deras samtycke till standardrelaterad datainsamling, databehandling och datalagring. Det är sedan arbetstagarrepresentanternas uppgift att skydda arbetstagarna från orättvisa påtryckningar och övertalning från ledningen.

8. Utmaningar för fackligt engagemang i standardisering

Som framgår av denna broschyr finns det många positiva sidor med fackligt engagemang i standardisering. Men det finns också betydande utmaningar. Den första handlar om bristen på insyn i standardiseringen. Även om industrin och de standardiseringsorgan som fastställer standarder hävdar att processen är transparent och inkluderande, säger verkligheten något annat. För att bara läsa en standard måste man i de flesta fall betala för det. I många länder måste man betala för att få vara med i en teknisk kommitté om man vill delta i utvecklingen av standarder. På EU-nivå har saker och ting förbättrats under åren, främst genom bilaga III till EU-förordning 1025/2012, som föreskriver finansiering av samhällsaktörers deltagande i standardiseringsprocessen. Men mycket mer behöver göras för att processen ska bli helt öppen och inkluderande.

Detta behov av inkludering är uppenbart i de nationella standardiseringsorganen. I Europa erkänns NSB av sina respektive nationella myndigheter som det främsta legitima utrymmet för utveckling av standarder, men det har länge funnits frågor om deras förmåga att säkerställa en rättvis och balanserad representation av alla intressenter, särskilt fackföreningar. Trots att det i ingressen till förordning 1025/2012 om europeisk standardisering anges att "det är nödvändigt att se till att samhällsaktörernas roll och bidrag till utvecklingen av standarder [via de nationella standardiseringsorganen] stärks, genom ökat stöd

från organisationer som företräder konsumenter samt miljömässiga och sociala intressen"²⁷, återspeglar detta inte alltid verkligheten på fältet. Vissa NSB tar ut en medlemsavgift för att delta i tekniska kommittéer, medan det i andra länder är gratis att delta. Avgifter (och finansiella resurser överlag) har ett betydande inflytande på vem som har råd att delta i standardiseringsprocessen, eftersom deltagaravgifter kan vara ett allvarligt hinder för mindre välfinansierade fackföreningar.

Ett effektivt deltagande i standardiseringsprocessen kräver mycket specifika färdigheter, särskilt när det gäller förhandling och kommunikation. Det räcker inte med att fackföreningarna informeras om standarder, de behöver också utbildning så att de framgångsrikt kan använda sina kunskaper för att påverka processen. Det är ett komplicerat ämne med mycket teknisk jargong som kan vara förvirrande och skrämmande för den oinvigde. Lägg därtill den ytterligare utmaningen att huvudspråket i standarderna är engelska, och dessutom en mycket teknisk engelska. Eftersom inte alla fackligt aktiva på nationell nivå talar flytande engelska måste man fokusera på språkutbildning, eller engagera och utbilda fackliga medlemmar och tjänstemän som redan har goda kunskaper i engelska för att arbeta med standardisering. EFS anordnar nationella seminarier för att öka medvetenheten om standarder och utbilda experter som kan delta i utarbetandet av standarder, samt engelskkurser för fackligt aktiva som arbetar med standarder, men mer behöver investeras i kompetensutveckling på alla nivåer av den fackliga verksamheten.

²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:316:0012:0033:EN:PDF>

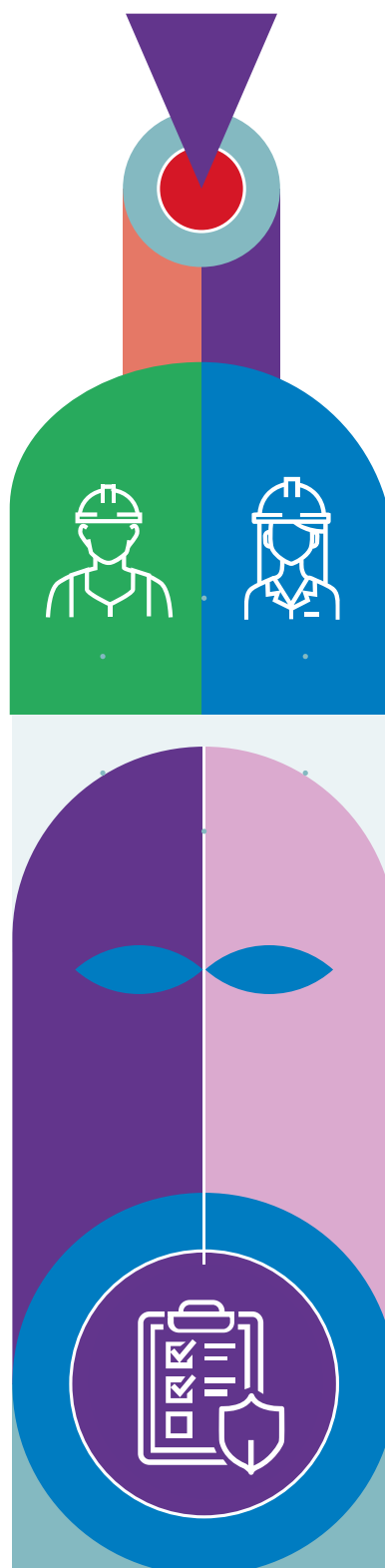

Den allmänna bristen på medvetenhet om standarder och standardiseringsprocesser är ett stort hinder för fackligt deltagande på detta område. Det finns ett litet standardiseringssamhälle, och det tenderar att bestå av personer som har arbetat inom området under mycket lång tid. Det är också sant att de personer som är mest intresserade av standardiseringsfrågan tenderar att vara arbetsmiljöombuden, eftersom de i de flesta länder har en lång historia av engagemang i standardiseringsprocessen. Men när det gäller de nya "sociala standarderna" är de flesta fackligt aktiva helt omedvetna om vad som pågår på detta område, eller ens om att dessa typer av standarder överhuvudtaget existerar. Ett kunnigt deltagande från ett tvärsnitt av fackföreningsmedlemmar är avgörande för att säkerställa att det organiserade arbetet på ett meningsfullt sätt kan påverka standardiseringsprocessen.

Kopplat till detta är frågan om mångfald. Standardisering tenderar att vara mansdominerad med begränsad medverkan av arbetstagare från underrepresenterade grupper, t.ex. arbetstagare från etniska minoriteter, arbetstagare med funktionshinder eller HBTQIA+-arbetare. Fler kvinnor och fler arbetstagare med olika bakgrund måste arbeta med standarder för att förbättra innehållet genom att lägga till perspektiv i de diskussioner som äger rum under utarbetandeprocessen som annars kanske skulle missas. ISO håller på att ta fram några nya standarder om lika möjligheter, bland annat den nyligen publicerade "ISO 53800 - Riktlinjer för främjande och genomförande av jämställdhet och kvinnors egenmakt", men fackföreningarna måste hålla ett vakande öga på detta växande intresseområde.

De flesta fackförbund saknar tid och framför allt pengar för att delta i standardiseringsarbetet på ett meningsfullt sätt. Den ekonomiska kostnaden för att delta i processen är en sak - de faktiska standarddokumenten kostar pengar, liksom att resa till de olika internationella mötena - men många fackförbund har svårt att mobilisera de interna mänskliga resurserna för att avsätta personer för att utföra detta arbete. Dessutom kan de få fackförbund som är involverade i standardiseringsaktiviteter känna sig splittrade mellan att fokusera sin uppmärksamhet på att påverka utvecklingen av standarder eller att försöka påverka implementeringen.

Slutligen lider fackföreningar och arbetstagarrepresentanter av bristen på samordnat arbete. Exempelvis utför EWC mycket arbete som påverkar standarderna, men de är inte alltid anslutna till standardiseringsprocesserna. Dessutom måste medvetenheten, kommunikationen och samordningen mellan europeiska företagsråd och fackföreningar i standardiseringsfrågor förbättras för att förhindra att knappa resurser dubblas och slösas bort.

9. Vad kan göras för att stärka fackföreningarnas deltagande i standardiseringsarbetet?

Det finns ett antal åtgärder som kan vidtas för att öka antalet fackligt aktiva som deltar i standardiseringen och för att stödja deras meningsfulla deltagande.

1

Säkerställa bättre deltagande i NSB:er: I december 2022 publicerade EFS broschyren Trade Union Access to National Standardisation Committees. Bland rekommendationerna föreslogs följande: NSB i Europa bör införa enhetliga tillträdesvillkor för fackligt deltagande i nationella spegelkommittéer; att NSB bör uppdatera sina medlemslistor minst en gång om året för att säkerställa att de har relevanta och aktuella kontaktuppgifter för fackliga företrädare; och att NSB bör vara proaktiva när det gäller att dela nya standardförslag med samhällsaktörer.

De nationella myndigheterna bör framför allt ge ekonomiskt och tekniskt stöd till fackföreningar på nationell nivå och samtidigt avstå från att ta ut kostnader för medlemskap i nationella kommittéer från fackföreningar och andra samhällsaktörer, eftersom de inte kommer att tjäna pengar på sitt deltagande.

4

Dokumentera praktisk erfarenhet: Det är absolut nödvändigt att fackföreningarna dokumenterar införandet och tillämpningen av standarder för att skapa en kunskapsbank som kan informera och inspirera andra som arbetar inom området.

5

Europeiska företagsråd: EWC bör kräva att arbetstagarrepresentanter deltar i genomförandet av standardiserade riktlinjer och i certifieringen/revisionen av ledningssystemstandarder som en fråga för nationell information och samråd med arbetstagare, och i katalogen över samrådsämnen för företag och europeiska företagsråd.

7

Utveckla förfaranden: Fackförbund måste utveckla rutiner för att implementera standarder i företag. Som tidigare nämnts kommer implementeringen av standarder på företags-, verksamhets- och arbetsplatsnivå att påverka arbetsrelationer och arbetsvillkor, vilket kan leda till att det blir nödvändigt att försvara, upprätthålla, ändra eller förstärka befintliga kollektiv- och företagsavtal. Dessa aktiviteter kräver lämpliga metoder och färdigheter för att säkerställa utvecklingen av den produktiva effektivitet som behövs för att trygga både ekonomisk framgång, sysselsättning och en god och hälsosam arbetsmiljö.

2

Öka fackföreningarnas medvetenhet om standarder: Samtidigt som fackföreningarna kräver enklare tillgång till NSB och EU-standardisering bör de också öka sina ansträngningar för att öka medvetenheten om att standardisering är ett allt viktigare verktyg för direkt och indirekt utformning av arbetsrelationer på EU-nivå och nationell nivå. Detta kan uppnås genom att införa utbildning för alla fackliga tjänstemän och arbetstagarrepresentanter på standardiseringsområdet.

3

Utveckla fackliga rådgivningsfärdigheter:

När det gäller utbildning måste arbetstagarrepresentanter och fackliga tjänstemän utbildas i förfaranden för fastställande av standarder samt i möjligheterna att delta i processerna för tillämpning av standarderna i de berörda enheterna. Detta inkluderar utbildning som gör det möjligt för arbetstagarrepresentanter att analysera effekterna av tillämpningen av relevanta standarder. Fackliga företrädare bör också ges möjlighet att ge arbetstagarna nödvändig rådgivning och stöd i frågor som rör tillämpningen av standarderna.

6

Bygga allianser: Fackförbund bör försöka bygga allianser med arbetsmarknadsexperter, akademiker, handels- och arbetsmarknadsrelaterade forskare och andra experter, som bör aktiveras för att delta i utvecklingen av standarder.

10. Slutsats

Det enkla syftet med denna broschyr är att väcka intresse för ämnet standarder och förhoppningsvis uppmuntra till ett entusiastiskt deltagande i processen, särskilt på företags- och organisationsnivå. På många sätt är det nu en spännande tid att engagera sig i standardisering. Framväxten av nya standarder kan ses som en möjlighet för fackföreningarna att hitta nya vägar för att förbättra villkoren för de arbetstagare som har specifika tekniska kunskaper. Och det finns inga bättre personer att delta i utvecklingen och implementeringen av standarder än de arbetstagare vars arbete driver de industrier som tekniska standarder hjälper till att reglera.

Men på samma sätt som det inte finns någon universallösning för standarderna finns det inte heller någon gräns för hur fackligt aktiva kan engagera sig. Om du är intresserad av att lära dig eller göra mer efter att ha läst den här publikationen kan du helt enkelt börja med att fråga dig själv: "Hur ser standarderna ut i det företag/den organisation där jag arbetar?" "Finns det något som facket kan göra för att förbättra dem? Och viktigast av allt: "Hur kan jag engagera mig? För det är alltid en pågående process. Att utarbeta en standard är bara det första steget.

Det är sant att fackföreningsmedlemmar måste hålla ett vakande öga på standarder som påverkar arbetsfrågor och arbeta i de tekniska kommittéer som behandlar sådana ämnen. Men det finns ingen bättre än en förtroendevald i facket som har arbetat i många år med en maskin, i en tjänst eller i en process, för att utveckla säkra och högkvalitativa standarder för slutanvändarna som ofta också är arbetstagare som arbetar med en maskin, i en tjänst eller i en process. Att ignorera standarder kan vara självdestruktivt för arbetstagarrepresentanter, eftersom industrikonsulter mer än gärna skriver standarder på egen hand. Världen befinner sig i en tid av stora omställningar och allt fler standarder kommer att användas för att stödja dessa omställningar, oavsett om det gäller klimatet eller den digitala omvandlingen. Om fackföreningarna vill att dessa övergångar ska vara rättvisa måste de vara med när det första utkastet till framtiden skrivs.

"DET FINNS INGEN STANDARD SOM PASSAR ALLA, DET FINNS INGEN GRÄNS FÖR HUR FACKLIGT AKTIVA KAN ENGAGERAS"

Ytterligare resurser

EFS:s hemsida om standarder på nätet: <https://www.etuc.org/en/issue/standardisation>

Arbetsmiljö, standardisering och EU - en gemensam skrift från de fackliga centralorganisationerna LO, TCO och Saco. Utgiven på svenska 2006.

Fackliga organisationers tillträde till nationella standardiseringskommittéer, publicerat av EFS i början av 2023: https://www.etuc.org/sites/default/files/page/file/2023-05/Brochure%20Accesse%20Condition%20to%20national%20mirror%20committee_EN_v4.pdf

Fackföreningsguiden "ISO 45001 - Att använda den nya arbetsmiljöstandarden på arbetsplatsen", publicerad av EFS 2023: https://www.etuc.org/sites/default/files/page/file/2023-05/Brochure%20Accesse%20Condition%20to%20national%20mirror%20committee_EN_v4.pdf

Samhällsaktörer och standarder: en kostnadsfri onlinekurs om standarder:
[Samhällsaktörer och standarder \(standards4all.eu\)](https://standards4all.eu)

Europeiska fackliga samorganisationen (EFS)

Boulevard du Jardin Botanique, 20

1000 Bryssel

www.etuc.org

✉ standards@etuc.org

🌐 etuc.org/en/issue/standardisation